

A Magyar Történelmi Társulat

meghívja Önt

Tájtörténeti konferenciájára

2021. október 28., csütörtök, 9:00–15:00

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

9:00 Megnyitó – Csukovits Enikő, a Magyar Történelmi Társulat főtitkára

9:10–10:55 Vizek

levezető elnök: Szabó Péter

Nagy Balázs

(ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék)

Gyors folyóvízi változások: évszázados kihívások és alkalmazkodás – a Sajó-Hernád vidék példáján

Laszlovszky József

(KEE, Középkortudományi Tanszék, Budapest)

Mederváltozás és kontinuitás? Középkori folyó átkelőhelyek a Sajón és a Tiszán

Zatykó Csilla

(BTK Régészeti Intézet)

Per sylvam et per lacus nimios: a középkori vízgazdálkodás kérdései a Dráva-völgyben.

Benkő Elek

(BTK Régészeti Intézet)

A középkori pilisi monostor vízvezetékrendszere

Vadas András

(ELTE BTK Középkori Történeti Tanszék)

Csordogál a kispatak? Kisvizek használatának környezeti hatásai a modern kor előtt

10:55 Kávészünet

11:15–12:30 Erdők

levezető elnök: Pinke Zsolt

Molnár Zsolt (előadó szerző)

(Ökológiai Kutatóintézet, Vácraátót)

Erdei sertéstartás a Szerémségben: tájtörténeti gondolatok megfigyelésekre és a svinjások hagyományos ökológiai tudására alapozva

Demeter László (előadó szerző)

(Ökológiai Kutatóintézet, Vácraátót)

A történeti írott források szerepe alföldi tölgyeseink működésének megismerésében

Szabó Péter

(CAS Biológiai Kutatóintézet, Brno)

Erdei alomgyűjtés: egy kevésbé ismert hagyományos erdőhasználati mód története Közép-Európában

12:30 Ebédészünet

13:30–15:00 Tájhasználati változások

levezető elnök: Laszlovszky József

Nógrády Árpád

(BTK Történettudományi Intézet)

A középkori Magyarország északi határvidékének betelepülése (Sáros megye példája)

F. Romhányi Beatrix

(KRE BTK Medievisztika Tanszék)

Egy régi forrás új szerepben: a pápai tizedjegyzék
tájhasználati tanulságai

Demeter Gábor

(BTK Történettudományi Intézet)

Újkori tájhasználati változások és demográfiai
összefüggéseik a Kárpát-medencében (1720–1910)

Pinke Zsolt (előadó szerző)

(ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék)

A településállomány, a földhasználat és a
felszínborítás mintázataiban bekövetkezett változások
az Alföld vizes élőhelyein a 18. század végétől
napjainkig

15:00 Zárszó

A középkori pilisi monostor vízvezetékrendszere

Benkő Elek

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet, Budapest

benko.elek@abtk.hu

A királyi alapítású, igényesen felépített, számos korszerű technikai megoldást is alkalmazó monostor vízvezetékrendszere (ívóvíz, szennyvíz) Gerevich László feldolgozás alatt álló ásatásai (1967-1982) és az utóbbi évek roncsolásmentes helyszíni kutatásai nyomán nagy vonalakban rekonstruálhatóvá vált. Ehhez jelentős mértékben hozzájárult, hogy az apátság környezete – nagy monostorainknál egyedülálló módon – beépítetlen és hozzáférhető a különféle terepi felmérések számára. A közeli, egykor kútházba foglalt karsztforrás vize kőagyazatba fektetett ólomcsöveken, utóbb, a késő középkorban kerámia-csövekből összeállított vezetéken érkezett a refektórium előtti tálcás csorgókúthoz, majd, érintve a konyhát, a kapusház felé tartott a vezeték, hogy a monostor kőfalán keresztül a Dera (Kovácsi)-patak irányába haladjon tovább. A szennyvíz külön, kövekből falazott, boltozott csatornán keresztül jutott a patakba. Ebbe a csatornába ömlött a monostor fölötti mesterséges tó vize is, amely malomkereket működtetett. A csatorna a szerzetesek latrinájához vezetett, amelyet a víz rendszeresen átmosott, majd tovább folyt a Dera-patak felé. A templom nyugati homlokzata előtt külön kőcsatorna szolgált a hegyoldal felől érkező, a templomot elárasztással fenyegető csapadékvíz elvezetésére.

Újkori tájhasználati változások és demográfiai összefüggéseik a Kárpát-medencében (1720-1910)

Demeter Gábor

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest

demeter.gabor@abtk.hu

Az rendelkezésre álló, különféle szempontú újkori összeírások (1786-os kancelláriai összeírás, Vályi András adatai, az 1720-as Regnicolaris Conscriptio, a II. József-féle népszámlálás, az 1750-es erdélyi összeírás), valamint az 1865-ös kataszteri felvételezés, az 1895-ös és 1910-es statisztikák településsoros adatai alapján arra a kérdésre keressük a választ, hogy mely területek voltak kitéve nagy demográfiai nyomásnak a történeti Magyar Királyság és Erdély területén. Ezzel összefüggésben azt vizsgáljuk, hogy mi jellemezte ezen régiók területhasználatát, milyen problémákkal kellett megküzdeniük a helyieknek (erózió, áradás, rossz talaj), mekkora agrárterület jutott egy mezőgazdasági munkaerőre, *ezek változása milyen időbeli és területi mintázatot mutatott*, illetve hogyan befolyásolták ezeket a jelentősebb jogi és természetalakító regulációs tevékenységek. A vizsgálat célja azon tényezők azonosítása is, amelyek indikátorként alkalmasak a perifériának tekinthető területek jelzésére. Hosszabb távon arra a kérdésre is választ szeretnénk találni, hogy van-e összefüggés a tájhasználat (és egyéb gazdasági mutatók, mint pl. termelékenység, birtoknagyság) és a különböző vallási, nyelvi közösségek jelenléte, azok demográfiai viselkedése között. Szintén kísérletet teszünk a szekuláris tájhasználat-változás tipizálására, klaszteranalízis segítségével 1865–1965 között.

A történeti írott források szerepe kocsányos tölgyeseink működésének megismerésében

Demeter László¹, Molnár Zsolt¹

¹ Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet, Vácrátót

*előadó szerző: demeter.laszlo@ecolres.hu

A Kárpát-medence síkságainak jelentős részét egykor összefüggő vagy ligetes kocsányos tölgyesek alkották. Mára a természetes, őserdőszerű állományok teljesen eltűntek, vagy jelentősen átalakították őket, így azok szerkezeti képéről és a bennük zajló természetes folyamatokról csak keveset tudunk. Ezért a történeti forrásokban dokumentált

erdőképek és belőlük a természetesebb erdődinamikai folyamatok feltárása kiemelkedően fontos a jelen természetvédelmi kezelése számára.

Az Erdészeti Lapokban 1862-1920 között közzétett 130 történeti szakkikkből gyűjtöttünk adatokat a kocsányos tölgyesek egykori szerkezetéről, a mainál természetesebb működéséről és a szerkezetet és dinamikát befolyásoló emberi tevékenységekről és természetes hatásokról.

A történeti irodalom áttekintésével feltártuk, hogy egy őserdőszerű kocsányos tölgyesben akár 40-60 darab olyan törzs is előfordul hektáronként, melynek a mellmagassági átmérője meghaladja a 80 cm-t, és a legvastagabb egyedek akár a 200 cm-t is elérhetik. Ilyen kocsányos tölgyesek ma már nincsenek a Kárpát-medencében. A történeti irodalom kutatása segített felfedni azt is, hogy az idős kocsányos tölgyeseink megújulás a 20. században azért is távolodik a természetestől, mert a közben Európa-szerte elterjedt, tölgyeken élő – ázsiai eredetű – lisztharmatgomba-fajok akadályozzák a fiatal egyedek felnövést.

Kutatásunk eredményei rávilágítanak arra, hogy a történeti forrásokban található kvantitatív és kvalitatív adatok, illetve a már feledésbe merült tudás hatékonyan segítheti a recens ökológiai folyamatok megértését.

Mederváltozás és kontinuitás? Középkori folyó átkelőhelyek a Sajón és a Tiszán

Laszlovszky József

KEE, Középkortudományi Tanszék, Budapest

laszlovi@gmail.com

A földrajzi és történeti-földrajzi kutatások régóta foglalkoznak az alföldi folyók mederváltozásaival, részletesen leírták és elemezték ennek a folyamatnak a legfontosabb jellemzőit, okait és következményeit. A kislejtésű területen jelentős vízszintváltozások jellemzik ezeket a folyókat, és ennek eredményeképpen a kanyargós meder sok helyen lefűződik, kanyarokat épít, majd azokat átvágva újabb medreket hoz létre. Ezek a mozgások akár viszonylag rövid történeti időszakok alatt is jelentős kanyar áthelyeződéseket, medermozgásokat eredményezhetnek, és egy-egy nagyobb árvíz idején akár több kilométeres változások és bekövetkeztek, különösen a nagy folyószabályozások előtt, de még néha azután is. Ugyanakkor a történeti adatok (okleveles adatok, összeírások stb.) és helynevek vizsgálata azt is kimutatta, hogy ezen folyók esetében akár több évszázados kontinuitás is kimutatható egyes folyó átkelőhelyeknél (hidak, révek, gázlók), amelyek nem csupán a középkor évszázadaiban dokumentálhatóak, hanem a régészeti leletek elterjedését segítségül hívva még a népvándorláskor egyes időszakaiban is.

Az előadás a Tisza középső szakaszát vizsgálva (főként annak Szolnok megyei részeit áttekintve), valamint a Sajó alsó folyását elemezve teszi fel azt a kérdést, hogy mennyiben mutatkozik ellentmondás a folyómedrek jelentős változása és az átkelőhelyek viszonylagos stabilitása között? Miként lehetséges az, hogy az átkelőhelyek egy része ugyanott marad és milyen földrajzi vagy gazdasági szempontok magyarázhatják ezt a kontinuitást? Valóságos kontinuitásról van-e szó, vagy a mederváltozások miatt állandóan változó, átalakuló helyzetben kell megoldani, hogy az átkelőhelyek a régió belül, a településhálózat bizonyos elemeihez kapcsolódva ne távolodjanak el jelentős mértékben korábbi helyüktől? Mennyiben egy meglévő úthálózat határozza meg ezeket az átkelőhelyeket, vagy éppen az átkelőhelyekhez igazodnak a fő útvonalak?

Az előadás néhány példán keresztül vizsgálja ezt a kérdést és arra is választ keres, hogy a nagy történeti koncepciók, interpretációs kísérletek, például a tatárjárás folyamatáról, vagy a török kori hadiesemények kapcsán, mennyiben támaszkodnak e kérdéskör történeti-földrajzi elemeire.

Erdei sertéstartás a Szerémségben: tájtörténeti gondolatok megfigyelésekre és a svinjárok hagyományos ökológiai tudására alapozva

Molnár Zsolt¹; Szabados Klára; Kiš, Alen; Marinkov, Jelena; Demeter László; Biró Marianna; Öllerer Kinga; Katona Krisztián; Đapić, Marko; Perić, Ranko; Ulični Viktor; Babai Dániel

¹ Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet, Vácrátót

*előadó szerző: molnar.zsolt@ecolres.hu

Az erdei sertéstartás évszázadokon keresztül volt általánosan elterjedt erdei haszonvételi mód Európa számos erdejében, miközben az erdőkre gyakorolt ökológiai hatásairól keveset tudunk. Történeti dokumentumok elsősorban a makkoltatás kapcsán maradtak fenn. Kutatásainkat mocsarakkal mozaikoló, mentesített ártéri keményfás ligeterdőkben végeztük Szerbiában. Hét helyi svinjárral készítettünk interjúsorozatokat, 2019 során hét alkalommal tanulmányoztuk az erdőben mozgó sertések táplálkozását (elsősorban azt, hogy mit és hogyan esznek), továbbá történeti és néprajzi dokumentumokban talált 50-300 évvel ezelőtti megfigyelésekre kérdeztünk rá a helyi disznó-tartóknál. Főbb eredményeink: a makk mellett a disznók jelentős mennyiségű földigilisztát, mocsári füveket és gyökereket, valamint erdei és erdőszéli lágyszárút fogyasztottak. A svinjások legalább 181 vadon termő növényfajt ismertek, és legalább 106 kapcsán tudtak sertés általi fogyasztásról. Makknélküli időszakokban is tartható sertés az erdőben, különösen esős időszakokban (gilisztafogyasztás), de nyári időszakban legelőváltásra lehet szükség (tarlókra, legelőkre), valamint aszályban és télen kiegészítő etetésre (kukorica). Az előzetes adatok alapján a disznólegelésnek az erdőkre kisebb hatása van, mint a mozaikosan előforduló mocsarakra, ahol vegetációtípus-váltáshoz is vezethet.

Gyors folyóvízi változások: évszázados kihívások és alkalmazkodás – a Sajó-Hernád vidék példáján

Nagy Balázs

ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék, Budapest

balazs@afoldgomb.hu

A folyóvizek minden korban elsődleges lakhatási és gazdálkodási telepítő tényezőt jelentettek, ugyanakkor folyamatos alkalmazkodásra is kényszerítették a közelben élőket. Különösen igaz ez a kárpát-medencei alföldi környezetre, aminek természetes kétszintűsége (ártér + ármentes térszín) a 19. századi folyószabályozásokig meghatározta a síkvidéki életet.

A folyóvízi táj nyilvánvalóan nem statikus rendszer, mégis hajlamosak vagyunk akár a mai, akár a közvetlenül szabályozások előtti vízjárta környezetet alapnak tekinteni az alföldi és alföld-peremi vidékek múltjának vizsgálatánál – ez pedig gyakran zsákutcába vezetheti az elemzéseket.

Az alluviális, vagyis a folyók felszínformálása által meghatározott táj hidrográfiai és hidrológiai szempontból is aktívan változik, ám ennek dinamizmusa igen erősen különbözik a Kárpát-medence síkvidékein. A két alapvető folyómechanizmus, a kanyarogva feltöltő és a kanyarogva bevágódó működés az elmúlt évezredek szemlélve a klíma, a beágyazó és a szállított üledék, a szerkezeti mozgások, valamint a fejlődést determináló domborzati elemektől függően egészen eltérő sebességgel formálta a tájat. Ráadásul meglepően élesek lehetnek az átalakulások akkor is, ha nem évezredes skálát tekintünk, hanem évszázadosat vagy akár évtizedeset. Ehhez azonban instabil partok és medrek (laza, durvaszemcsés beágyazó és szállított üledék), a hegyvidéki háttér közelsége, és ezzel összefüggésben szélsőséges vízjárás szükséges. Ezek elsősorban az alföld-peremi térségekben, a folyók felsőbb szakaszainak szomszédságában adóttak – és ott kifejezetten jellegzetesek is. Így a mederváltozások és az ártérfejlődés, valamint az ármentes térszínnek eróziója (vagy épp növekedése) is rendkívüli sebességgel zajlik.

E folyamatok egyik jellemző területe a Sajó és Hernád folyók síkvidéket elérő térsége (a Sajó-Hernád hordalékkúp vidéke). Itt a településrendszer, az úthálózat, a gazdálkodás, de a hadviselés és kereskedelem is igen erős „folyóvízi kontroll” alatt működött – és ez akár az évtizedes skálán zajló környezeti átalakulásokhoz való alkalmazkodást is igényelte. E folyók meanderezése ma is évente több méteres oldalirányú kanyarulatvándorlással jár. A középvíznél csak a kitüntetett, ám rövid életű gázlókon átjárható, ezért hidépítéseket (és folyamatos átkelómódosítást) igénylő vizeken évente 3-4 nagy áradás is levonul, amihez még villámáradások is társulhatnak – árvízi eseményenként akár több centiméteres üledékterítéssel. Ezért minden folyóvíztől érintett létesítmény, településrész, és az útvonalak esetében is gyors és széles spektrumú átalakulások zajlottak. Ennek folyamatai különösen látványosan kerülnek elő a Muhi-csatához kapcsolódó kutatások során...

A középkori Magyarország északi határvidékének betelepülése (Sáros megye példája)

Nógrády Árpád

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest

nogrady.arpad@abtk.hu

Az előadás birtok- és településtörténeti megközelítésből, öt nagyobb egységre bontva tárgyalja a középkori Sáros megye benépesülésének folyamatát.

1. A sárosi vidék Újvár megye keretei között. A gyeplő és a gyeplővel szerepe a táj benépesülésében. Hogyan alakultak Sáros települési viszonyai a tatárjárás előtt? (Mit tudunk és mit sejtünk?)
2. Az önálló Sáros megye betelepülésének első szakasza: a tatárjárást követő évtizedektől 1337-ig. A két királyi uradalom, Sáros és Sóvár szerepe. Gyeplővel kerület falvai és a pápai tizedjegyzék adatai. A Berzevici–Tarkói rokonság és Tarca kerület települései.
3. A békés gyarapodás évszázada 1337–1437. — A megye 1427. évi kamarahasznajegyzéke és a makovicsai uradalom kialakulása, s betelepülésének két(?) nagy szakasza. Miről árulkodnak Bártfa adójegyzékei és külvárosának utcái?
4. Ami a Mátyás- és Jagelló-korra maradt: a Bodrogon (Ondaván) túli vidék.
5. Soltészfalvak és településpusztulás. (Összefoglalás helyett.)

A településállomány, a földhasználat és a felszínborítás mintázataiban bekövetkezett változások az Alföld vizes élőhelyein a 18. század végétől napjainkig

Pinke Zsolt¹, Demeter Gábor²

¹ ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék, Budapest ² Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest

*előadó szerző: pinke.zsolt@gmail.com

Az Alföld mezőgazdasága mélyreható átalakuláson ment keresztül a 19. század során. Az ágazat súlypontja az állattenyésztésről a növénytermesztésre helyeződött át, magával hozva a táj és a rajta élő társadalom jelentős mértékű átforgatását. A folyamat kezdeti lépéseiként a közösségi használatú földek többsége a tulajdonosok kizárólagos használatú birtokává alakult és megkezdődött az Alföld közel harmadát borító, így a táji arculatot meghatározó vizes élőhelyek felszámolása. A folyószabályozási munkálatok és a mezőgazdaság élőkommunális igényét követve az érintett régiók népessége, különösen a korábbi állattartó mezővárosok lakossága, gyors ütemben növekedett. A 20. század első évtizedeire az alföldi vizes élőhelyek többsége eltűnt és a helyükön kialakult földhasználati rendszert a szántóföldek dominanciája jellemezte. Ez a „modernizációs lépés” azonban figyelmen kívül hagyta a környezeti adottságokat (pl. agráralkalmasság, belvíznek és aszálynak való kitettség), korlátozva az ekkorra már többnyire növénytermesztésből élő közösségek jövedelmi bázisát. Az előnytelen helyzet napjainkig konzerválódott. A vizsgált területek többségére jellemző, hogy belső perifériát alkotnak, amelyeket elkerültek az ipari beruházások, magas a gyenge agráralkalmasságú területek aránya a szántóföldi állományban, továbbá az agrártermelés környezeti kitettsége itt a legmagasabb az országban. E folyamat eredményeként az egykori ártereken gazdálkodó települések többsége leszakadó helyzetűnek számít, többségük lakossága az országos átlagnál is gyorsabban öregszik, az itt élők vagyoni helyzete országos átlag alatti, a vállalkozások száma rendkívül alacsony. A fentiek alapján következtetésünk az, hogy az alföldi vizes élőhelyek és ökoszisztéma szolgáltatásai ökológiai, hidrológiai és klímavédelmi szempontból sürgető restaurációja komoly lendületet adhat a helyükön kiépült, többnyire alacsony hatékonyságú és hanyatló települési és gazdálkodási struktúrák, valamint az ökológiai diverzitását és az ökoszisztéma-szolgáltatás potenciálját veszített táj megújításához.

Egy régi forrás új szerepben: a pápai tizedjegyzék tájhasználati tanulságai

F. Romhányi Beatrix

KRE BTK Medievisztika Tanszék

romhanyi.beatrix@kre.hu

Az 1332–1337 között készült pápai tizedjegyzék a középkori Magyar Királyság első és bizonyos szempontból egyetlen országos összeírása. Egyház- és településtörténeti jelentősége mellett a korábbi kutatás értékelte már népességtörténeti szempontból is. Az előadás a fizetett tizedek település, illetve egyes esetekben regionális szintű feldolgozása alapján a forrás tájtörténeti tanulságainak levonására tesz kísérletet. A plébániahálózat térbeli elhelyezkedése és a plébánosok által fizetett átlagos összegekből kirajzolódó mintázat lehetővé teszi a ténylegesen lakott területek és az országon belüli régiók pontosabb azonosítását. Emellett az egy plébániára jutó terület és átlagos jobbágyporta-szám utal a területhasznosításban mutatkozó eltérésekre, az adott régióban jellemző, illetve lehetséges teleknagyságokra, a művelt terület arányára, illetve bizonyos mértékig a jövedelmezőség különbségeire. A kutatás hosszabb távú célja az adatbázis összekapcsolása a törökör utáni adatokkal.

Erdei alomgyűjtés: egy kevésbé ismert hagyományos erdőhasználati mód története Közép-Európában

Szabó Péter

Cseh Tudományos Akadémia Botanikai Kutatóintézete, Brno

peter.szabo@ibot.cas.cz

A modern erdőszet megjelenése és térhódítása előtt (amely a 18-19. századtól számítható), gyakorlatilag valamennyi európai erdőben hagyományos módszerekkel gazdálkodtak. Ezek a módszerek fokozatosan tűntek el a 20. század folyamán. A jól ismert hagyományos erdőelési módok mellett, mint például a sarjztatás vagy az erdei legeltetés, számos olyan is volt, amely sokkal kevesebb forrást hagyott hátra és így kevésbé kutatott. Ezek közé tartozik az erdei alom gyűjtése is, amely – különösen a 19. században – gyakran nélkülözhetetlen eleme volt az állattartásnak. Ugyanakkor a rendelkezésre álló becslések szerint az erdei alom gereblyézése hatalmas mennyiségű biomasszát mozgatott meg és alapvetően befolyásolta az erdei ökoszisztémákat.

Előadásomban röviden vázolom az erdei alomgyűjtés történetét Közép-Európában. A hagyományos történeti forrásokon és módszereken túl nagyobb adatbázisokat és természettudományos modelleket is ismertetek, amelyek segítenek az alomgyűjtést ökológiai kontextusban értelmezni. Az alomgyűjtés konkrét módszereit és társadalmi beágyazottságát pedig egy konkrét 19. századi cseh példán keresztül mutatom be. Végezetül kitérek arra, hogy a faültetvényeken alapuló modern erdőgazdálkodás nyilvánvaló problémáinak felismerésével a hagyományos módszerek reneszánszukat élik. Vonatkozik ez az erdei alom gereblyezésére is, amelynek alkalmazása azonban egyelőre kísérleti stádiumban van.

Csordogál a kispatak? Kisvizek használatának környezeti hatásai a modern kor előtt

Vadas András

ELTE BTK Középkori Történeti Tanszék

vadas.andras@btk.elte.hu

A Kárpát-medence az Alföld középső harmadának kisebb területeit kivéve a jó vízellátottságú területek közé tartozik. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a víz korlátlan természeti erőforrás lett volna az iparosodás előtti Kárpát-medencében. A vízhasználati konfliktusok két területen látszanak markánsan megjelenni. Egyfelől városi környezetben, ahol számos eltérő gazdasági szereplő (molnárok, iparosok, haltenyésztők, fürdősök, állattartók, piacok, ispotályok stb.) tartott igényt a vizekre kis területen. Másfelől a rurális területeken a jól használható – egyenletesebb vízjárású, közepes vízhozamú folyók mentén találunk

jelentékenyebb konfliktusokat, amelyek elsősorban a vízkivétel túlzott módja körül alakultak ki. Az előadásban mindkét problémátípusra kitérek késő középkori példák alapján, és arra a két kérdésre igyekszem választ találni, hogy milyen törvényi és szokásjogi szabályokkal igyekeztek a hasonló vízhasználati vitákat rendezni a Magyar Királyságban és Európa más államaiban, valamint, hogy mennyiben nevezhetjük fenntarthatónak a vízgazdálkodást.

Per sylvam et per lacus nimios: a középkori vízgazdálkodás kérdései a Dráva-völgyben

Zatykó Csilla

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet, Budapest

zatyko.csilla@abtk.hu

A Dél-Dunántúl különböző régióinak eltérő vízrajzi jellegzetességei következtében a tájegység kutatása a vizek hasznosításának sokszínűségét tükrözi. Az előadás során a szélesebb régióon belül a Közép-Dráva-völgyben fekvő, Somogy megyei Berzence település és tágabb környékének történeti, régészeti és természettudományos adatok alapján megrajzolható, összetett vízgazdálkodási képét mutatjuk be. Rávilágítunk a Dráva ártér középkori tógazdálkodására, halászatára, a Somogyi dombság patakjaira telepített malmok működésére, történetére, bemutatjuk a középkori vízgazdálkodás helyi elemeinek azonosítási lehetőségeit és korlátait, valamint egyes elemek mai tájban megmaradt nyomait.